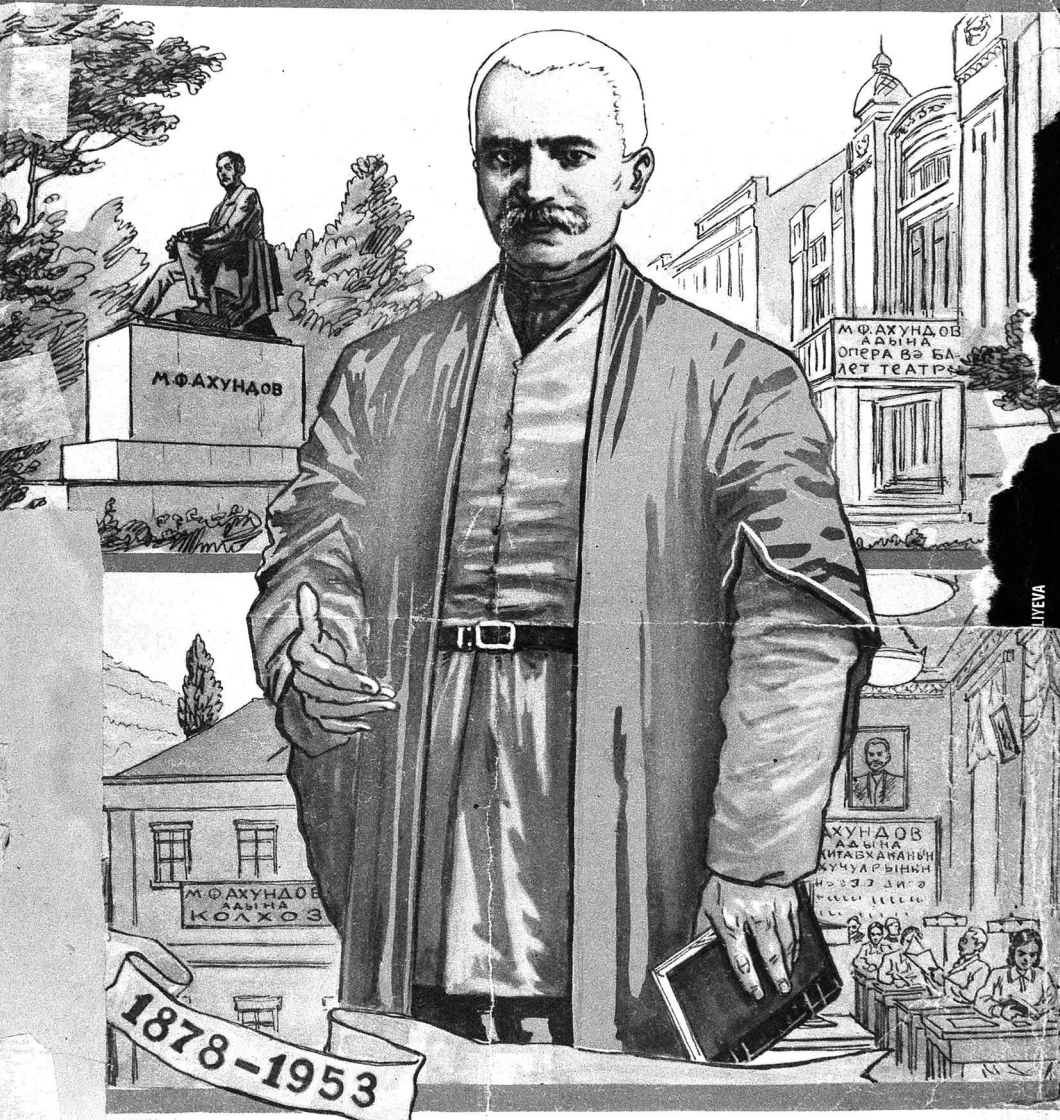

„Өлөндөн соңра нәсилләримиз мүәсирләримизин бизим һаггымызда
нә гәдәр агылсыз рефтар этдиңиләрини көрүб мин дафәләрлә тәәсүф
эдәмәңләр. Онлар арзуларымызы еринә етириб бизә һейиәл гоңаглар
“.

(М. Ф. АХУНДОВ)

РИФАЗД

К И Р П И

Мирза Фотали Ахундов

ДАРГА АЛЧЕВА

Мирза Фотали Ахундовун вәфатында етмиш беш ил кечир. Азербайжан халгы бу бөйүк огулуну адыны һәр заман һөрмәт вә ифтихарага чәкир. Мирза Фотали бөйүк эдиб, философ, мütәфәккир вә ичтима хадимдир. Мирза Фотали ады өлмәз комедиянын муаллифидир, сатира вә юмор устасыдыр, драматургиямызын, театрымызын банисидир.

Һәшад ил бундан әввәл, 1873-чү илин мартында илк дәрә Фотали Ахундовун халгы бу бөйүк Фотали Ахундовун әсәрилә ачылды. Театрымызын илк тамашачылары өз илк актюрларынын гәһгәһә илә гаршыладылар. Олар Мирза Фоталинин комедияларына тамаша этдикден сонра огурулудан вә гудурулудан башга һеч бир шей бачармаын һейдәрлә вә Эскәрбәйләрә, хәсис ачкәз, тамашкар һәм Гарагара, дәрвиш Мөстәли шаһларла, фырылдагы молла Ибраһим Халилләрә, мүртәчә вәкилләрә эһатә олуиудуларынын көрдүләр. Олар көрдүләр ки, һачы Гара киһи адамлар тәкчә Аҗгабади базарында дейил, һәр янда вар, бу һачы Гарагара һәр янда әмәкчи халгы соноб-тайаырлар. Олар көрдүләр ки, фырылдагы молла Ибраһим Халидә яһиз Чамхаз дәрвәшә дейил, бүтүн мәсчидләрдә, минбәрләрдә раст кәләмк олар. Башында әһәмәтә гоооб молла ады дашыян һәр кәс бир молла Ибраһим Халилди вә молла Ибраһим Халилләр дә тәкчә әвәм, савәдсиз нухалылары йох, бүтүн әвәмләри, бүтүн мөһүмәт тәһсиринә дүшәнләри алдылар.

Мирза Фоталинин күлүшү Азербайчанын һәр буҗагында сәсэнәйә башлады. Мирза Фоталинин ады кениш күтүләрдин үрәйиндә өзүнә әбәди юва тапды. Амма о бир тәрәфдән дә күлүш гәзәб әмәлә кәтирдә. һачы Гарагара, дәрвиш, дәрвиш Мөстәли шаһ өзүндән чыхды, молла Ибраһим Халид гәзәбләнди, оларла бәрәбәр бүтүн һачылар, кәрбәләйиләр, молалар, дәрвишләр Мирза Фотали адында, комедиядан, күлүшдән, театрдан олар әһәмәтә торхан киһи горхулар. Мирза Фоталинин күлүшү олары адым-адым тәғиб әтмәйә башлады.

Мирза Фотали өз халгына азад, көзәл бир һөят әрзу әдирди. Инди артыг оуну әрзулары ериңә етмишди. Сосият ингилабы көйнә дүняны учуртду. Ленин—Сталин партиясынын рәһбарийи илә, бөйүк рус халгынын көмәйлә Азербайжан халгы ени һөят гурун, савалланды, инкишаф этди. Инди артыг Мирза Фоталинин комедияларында тәсбир олуған һөят йохдур. Республикамызын мүһүм һәмбәг районларында бири олан Аҗгабади базарында һәмәндә моллар сатылыр. һачы Гарагара бир синиф киһи ләғв әдилмишдир. Кәрәмәти чәмийәтин тәһ һүгүлгү бир вәтәндәшидыр. Нуха республикамызын үчүнчү сәнә вә мәдәнийәт мәркәзидир. Орда сайсыз-һәсабсыз мөктәб, китабхана вә мәдәнийәт сарайы вар. Ленин адына илк тохуян комбинаһа йүзләрдә стахановчу фәһлә чалышыр. Ени, сосият Гарабагында мөһкөм мидди тардашыр яранмышдыр. Парис һәсрәтилә яһиз бәй бадалары чокдан говулушлар. Москвада, Ленинградда, Бақыда тәһсил адым совет вәтәндәшиләри ени һөят урунда мубариза апарырлар. Субтропикамызын мәркәзи олан Лонкәрәдә исә нә хан вар, нә өзир, нә дә өзирини далашган арвадылары. Ниса илә Теймур бир-бирләри ачыгдан-ачыга сөзә билдиләр. Оларын гурачгалары ени айләйә һеч кәс гара көлкә сала билдир. Мубариз совет халгы бу ени һәзятин кейшиндә күрүшүр.

Анчаг бу ишин арасында бәзән гара нөгтләр дә дөзә чарпыр. Бир дә көрүрсән ки, сатгалыны гырхдырышып, гифәсини дайымыш, һачы Гара охшаш бириси магазиндин бирини сохулур вә күтлә тәрәфиндән ифша олуғана гәдәр дөвләт әмәкчины дагытмага башлайыр. Мәсчидләрин дал һөятиндә, Маштага чырдга пириңдә, гарагды отагларда тәғйирин-либас әләмиси Мөстәли шаһ, мәрһобәттин оғланлар, бағанагага, әр-арвады бир-бириндән «айырмага» чалышыр. Ишәләр бәт әгурулар-бөйүк, оуну нәвәси нарыда исә бир килдә чәрәндә әдәтиграм «лаш-баш» эдир. Бу аламларла мубаризә апармагда Мирза Фоталинин күлүшү һәлә инди дә бизә көмәк әдәйир.

Мирза Фотали инсанларын тарбияси вә һөятда мәңфи чәһәтләрин ифша олууб арадан галдырылмасы ишиндә тәғнидин вә сатиранын бөйүк рол ойнадынын дәрәләрдә гәйб әтмишди. О, бу фикридә иди ки, нәсиһәт көрмәкдә һеч бир кәс өз ишкәрләриндән әл чөкмәз. Амма критика, истезһа вә мәскәрә ки, йодлаш вә танышларыннын яһиздә русвай олмага сәбәбдир, инсан ярамаз ишләрдән горуур». «Пис вә чиркин адәтләри инсанын тәбиәтиндән критика, истезһа вә мәскәрәндән башга һеч бир шей гопарыб чыхармаз».

Мирза Фотали драм әсәрләрини, биринчи нөвбәдә комедияны халг арасында олан керилк, әтәләт, чәһәләт, дини фанатизм илә мубаризәдә әл әлвәришди бир иләһ сакырды. О эһырды ки, «Һәр бир халгын ичарисиндә сакһак, шоратот вә аһмәт адамларын олдуғу һәмәй бәлдилир. Бу чур адамларын ишләрини вә һәркәтләрини драм әсәрләриндә истезһа илә һәстәриләри ки, башгаларына ибрәт олсу...». Бу киһи әсәр чәһәмәтн бәзән үзләрини тәғид әтмәкдә, бүтүн халгын тарбиясинә көмәк әдир». Бөйүк эһыччынын бу сөзләри әдәбияттымызда сатира вә юмора хуәсиси дигәт әтирилмәсини вә комедия жанрынын инкишафын фикир әтирилмәсини бир дала бизим эһыччыла хатырлайдыр.

Мирза Фотали Ахундов каскин әдәби-тәғнид урунда мубариза апарышыдыр. Биз әдәбиятымызда әдәби-тәғнидн башга сәһәрдән дала артыг керилдә галдығына көз юма билдирк. Азербайжан Совет Язычылары Иттифагында тәғнидн керилдә галмасы һаггында һечә илдән бәри чох данышылды, бу керилийн арадан галдырылмасы үчүн бир иш көрүлүр. Тәғнидчиләрин бир гисми әлиһә илләрәдә гәләм алмыр, бир гисми һеч кәслә үз-көз олмаг истәмәйәрәк, мәдйиниһәрәк йезмагда кифәятләриңдир.

Мирза Фотали өз вәхтиндә адыны тәғнидчи гоуб чидди бир ишәй йезмага чәһәрәт әтмишән адамла куларак яз-бөйүк ки, «Тәғнид йезмаг бәтәрәтә әһәмәт шәх әһәмәт олмаз нухәсини мутәлиәсиндән адығы тәһсир йезмәк» аралыга чыхаралмыдыр. Тәһсүф ки, тәғнидчиләрин бөйүк тәғнидә әсәрлә йратмаға чалышмадылары киһи, «нухәсини мутәлиәсиндән» адыглары тәһсүрәты бәлә ачыгдан-ачыга дәмәйә чөкмиңирләр.

Мирза Фотали Ахундов әдәбиятымызда һәсрн дә баниси олмушдур. Азербайжан дилиндә илк һекәйини о эһышдыр. «Адамнын көвакиб» халгымызын һәр заман сөзә-сөзә охдуғу гүвәтти бир сатиралдыр. Бу әсәр мүртәчә Иран мүйитинә, зүмләрдә долу Иран сарайына гәттирәлмишдир. О заман халгы гаранлаг бир дин һабхәсанасында сакһаян шаһ Аббас һәтә улдулары бәлә адатмаг фикринә дүшүмүлдү. Инди исә халг артыг о заманың дейил, шалларын, капиталластәрин, мүстәмләкәчи импералистләрини әл үзү артыг мөһүмдур. Иран халгы белини дүзәлтмәк, юмругу башынын үстүндән көтүрмәк үчүн мубаризә апарыр.

Мирза Фотали кениш халг күтәлисини савалландырмаг әрзусу илә ени эһифага проекти дүзәлтмишди. Анчаг о, күтбейин, чәһил Туркия пашаларыннын мугавимәтинә раст кәли вә олуңчәй гәдәр онларла мубаризә апарды. Туркиянин индики һөкүмәт башчылары о заманың пашалардан дала күт вә дала азындылар. Олар Туркия халгынын мөһфәттин, намусуун, һәзятин төрәзи йә гоймушлар. Ангарда базар ачылмышдыр. Анчаг бурада да мубаризә кәдир. Сүлү урунда, азадлыг урунда мубаризә һисси дүнянын бүтүн өлкәлериндә олдуғу киһи, Туркиядә дә халг күтәлиринин үройини чырпындыр.

Халглар дүнянын һәр ериндә аҗа галхышылар. Америка вә инкилис импералистләрин ени муһарибә гызышдырмаг планлары һәр ердә сүлүн тәрәфдарларынын кәскин мугавимәтинә раст кәлир. Бөйүк эһыччынын сөзләри бу күн дә о заманың киһи сәһәсиндә әләдәти ериңә әтирмәк вә зүлүм арадан галдырмаг үчүн «миляттин өзү бәсирәт вә әлм сәһиб олмали, иттифак вә бирфикириндә сәһәрәтин әлә әтмәли, ондан сонра эһәмәт мурчнәт әдәрәк дәмәлидир: сәлтәнт вә һөкүмәт бусәтәндән чөкми!».

Зүлмә, истибәдәдә, деспотизмә гаршы иттифак һиссилә яһан, бөйүк демократ, маарифләрәв, муфәтқиһәр вә ичтима хадим Мирза Фотали Ахундовун күлүшләри бу күн дә йәшайир вә бизмәлә бәрәбәр мубаризә апарыр.

С. КӨРИМӨГЛҮ

ЭВИНИ

Һачы Гара бэйләрин мәсләһәти илә Тәбризә гачаг мал кәтирмәй кедәндә дамағыны шаггыдагымшыл ки, икитәрәфли мәнфәт эдәчәйм: һәм бәйләре вердийн пуллара мүмилә алачағам, һәм дә ки, өзүм үчүн кәтирийн маллары Агчабади базарында ишә вериб бирә-беш газанчағам.

«Азәрпамбынәгәлийят» трестини мүдире һачы Садыгов да, өзүндән бөйүк йолдашларын мәсләһәти илә Еревана мебел алмаға кедәндә (элә бил ки, Бақыда мебел гәһәтир) лап һачы Гара кими фикир эләмишиди: «Кедәрәм... кәзәл, зәриф мебел алыб кәтирәрәм, әмәлли дә мәнфәәтин олар. Кәрәк өзүмүн дә, назиримин дә, дост-ашналарымнә дә кабинәтләрини зәриф Ереван мебелләри илә бәзәйб ермиши ширин салым... Дайа районларда гумбрин вә ламбыг дашымағда чәшәм чәзәә кәлиди».

Садыгов мүһәсиби янына чәғәрәб деди:
— Он-он беш күнлүбә Еревана кедиб-гайтсаг нечә олар? Мебел кәтириб бирә беш газанчыр.

Мүһәсиб додағыны бүздү:
— Мәкәр Ереванда мүфтә мебел төкүбләр ки, сән дә кедиб кәтирәсән?

— Мүфтә нә үчүн, пул илә сатын аларыг.

Мүһәсиб шотканы әлино алыб һесаблады.

— Сметада йүз мин манат пулулуму вар. Назирлик дә бәшә идарәләрдән әлли мин кәсиб үстүнә чағайыб. Бу олду йүз әлли мин... Тутак ки, бу пулу һәмәсибни вердиб мебел вә расин сәһәдәлләрә кәтириб чыхартыла идарәйә. Бәс өзүмүзә әл галар? Буна дейрәләр алдым гоз, сатдым гоз, бизә галды шах-шахы.

Садыгов мүһәсибин сөзүнә бәркәдән күлдү:
— Бизә шах-шахы йох, газанчы галачагдыр. Гулаг ас, автокалонларымыздан бир гәдәр машын айырыб Еревана көндәрәки, машыналар «Арак» артелинин сәрәнчәминдә олуб онлара йүк дашыяр. Биз дә зәһмәт һаггы өзвинә мебел тәләб эдәрик.

Сифарин әдилән мебелләр һазыр оландә һачы Садыгов тәһизәт агентини янына чағыртдырды:
— Кедирин,— деди,— мебелләр һазырдыр, сән дә он беш дәнә үч толдуг машын һазыра.

Тәһизәт агентни тәвчәчүбә хәбәр алды:
— Йолдаш Садыгов, он беш машын бурдан Еревана бош кедәчәк? Бу инсафәзләб олар ки!

— Бош нийә кедир. Машыналар дәнизоту долдур. Гәсид хәбәр кәтириб ки, дәнизоту Ереванда ахшы пула кедир.

— Бәс йолда сорушмазлар ки, он беш машын дәнизотуну һара аларысыныз?

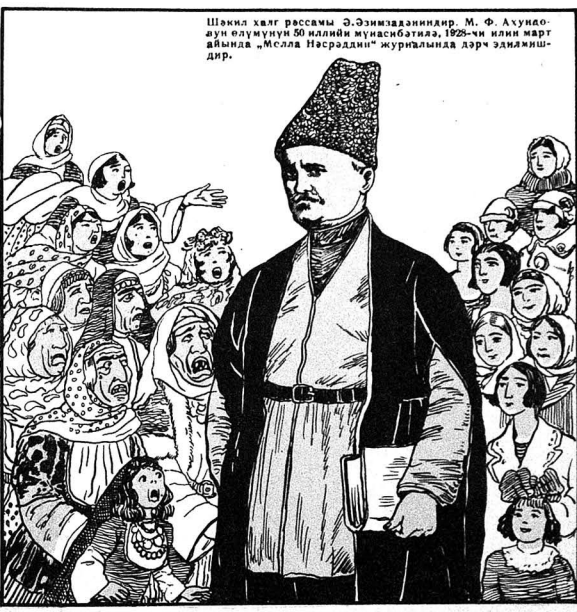
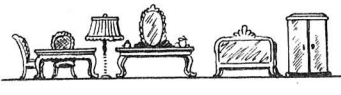
— Дейорик ки, зәриф мебелләри бүкмәк үчүн. һачы Гара гачаг малдан гәйлиндә йолда бәшына чох гәзәв-гәдәр кәлишиди. һачы Садыгов исе мебелләри сағ вә саламат Бақыя кәтириб чыхартды вә инсафәт бөлмәйә бәшлады. Мебелләрин дүз дәрдә бирини Памбыгчәлыг Назирлийнә верди, гәланларына да йүкүлү Санә Назирлийн, Кәнд Тәсәрруфат Банкы арасында бөлүшүрдү. Өз отагларыны бөздәди вә кәздән пәрдә асмағ үчүн, бир нечасына дә гаражларә көндәриди.

Садыгов өз әләминдә мебел алверини битмиш һесаб эдирди. һәр иш ахшы кедирди, әкәр бу гумбрин мәсәләси ортая чыхмасайды! Мәрдүмәзалар һай салдылар ки, Садыгов из әкинниә һазырлыб дөврүндә колхозларә гумбрин дашымағ планыны позуб, машыналары Еревана көндәриб, гуршаныб зәриф мебел алыб-вершишә...

Инди Садыгов һәр дөфә идарәйә кәләндә үстү пар-пар барылаған зәриф стәллар, гәриб бәләбәрәсләр, зәриф креслолар, он чә-чәп бахыр, Юмшак креслода раһат отура билмир. һачы Гара иши бәд кәтирәндә дейинийн кими, о дә өз-өзүнә дейинир:

— Эвин йыхылысын мөним эвини йыхан, гапын чырылысын Ереван сөвдәсыны мөним бәшыма салян... Раһатча кабинәмдә отуруб бәшымы кирләйримди, гоймадылар... Мебел пайлаянда мәнә «сағ ол» дейридиләр, инди исе һамы кәнарә чәкилиб, амма, мөним ахам галыб элдә. Имансыз өлсән мөни бу бәләбәрә салан! Мән һарә, соргу-суал һара? Ким билир бу һаг-һесабын ахыры нә илә гуртара-чаг?..

М. ЧАҺАНКИР

Шәкил хәлг рәссамы Ә.Әзимзадединидир. М. Ф. Ахундовун өлүмүнүн 50 иллийн мүһәсибәтлә, 1928-чи иллийн март айында «Мәлла Нәсрәддин» журнәлиһиндә дәрә эдләнмәш-дир.

МИРЗӘ ФӘТӘЛИНИН ӨСӘРЛӘРИНДӘКИ ГАДЫН ТИПЛӘРИ — Сән бизи 50 ил бундан габаг сәһнәләрдә намәррәмләрин ичиндә биасыр этдин. Наш 50 ил дә ондан ирәди әләйдин. **ЗӘМАНӘМИЗДИН ГАДЫНЛАРЫ**—Нә олайды өлмәйәйдин, әрзу этдийн он күнләри көрәйдин.

ХУДАТ ПИРЛӘРИ

«Сөз-сөзү чәкәр, аршин бези» — дейрәләр. Молла Ибраһим Хәлид кимјакәрин Нуханын ахылыгындагы Хачмас дағларында адамлары алдат-масыны охунда инсанын адына Губанын ахылыгындагы Хачмас дүшүр. Хачмас дейзәндә дә худатлылар кәлир дурур көз габағында. Бир дә көрүрсән нухалы һачы Кәримин өзү-зинә Худат МТС-ин директору Әлимурадов МТС һәләтиндә сәсләйир:
— Ай чәмаат, һеч билирсиниз мән сизә нә дәмәк истаййрәм?. Мән ону дәмәк истаййрәм ки, Худатдан Ялама гәдәр һарада гурумуш ағач көрдүнүз, габағында икигәт әйлини, мин дәрлин дәрманыны ондан эстәйин.

Кәлинин адына колхозун сәдри Мәммәдов ирәди кәлиб сорушур:
— һансы дәрләрдин дәрманы, ай Әлимурадов йолдаш?

— Дәшиграсны, бәшаграсны, бәла-аграсны, көзәграсны, һәр кишинин өз ағрасы. Гандын?..

— Гандым, лап ахшы гандым!

Бағша бир худатды да она мүра-чмәт эдир:

— Бәлкә мөним гашымыа азарым вар, онда нә эдим?

— Готурлуғу?

— Болы готурлуғу!

— Нә эдмәкчидән, кет Ялама пирин, көнәйиндән бир сап, пенча-йиндән бир дүймә, папағындан бир гырыг гонар, ағачын динбидә басдыр. Готурлуғун кетсин.

Бир бағшыга дә сорушур:
— Арвад мәнимлә йолә кетмир, мөндән крәп-дешин палтар истәйир, онун чәрәси нәдир?

— Онун чәрәси «Едди бачылар» пиридир. Арвадын башыны алдат, көндәр Бостанчыя, өзүн исе танкәнә-

фәс чәк «Едди бачыларын» янына. Үч көрә дә ки: «Әй Едди бачылар! Гәдозуу алым, крәп-дешин—ирәд-дешин арвадын ялындан чыхарын!» Әкәр бир дә арвад крәп-дешин истә-сә бабалыны гөй мөним бойнума.

— Бәлкә бириси, бир отурума үч кило ишшак этинин кабагыны ейә билмәди. Онун чәрәси нәдир?

— Онун чәрәси Бостанчы гәбристан-танлыгындакы «Үч ағач» пиридир.

Бостанчы кәндиндәки еддиллик мәктәбин мүәллиин вә партия тәһки-ләб кәтиби Әбилев ирәди хәлир:
— Йолдаш Әлимурадов «Дәли пирин» әтрафындакы торпағлары әкмәк олармы?

Әлимурадов әсәбиләди, Әбилев үзүнә әйри-әйри бахыр, ахырда өзүнү сахлая билмир:

— Ай Әбилев, пирләримизин кәрәмәтинин дә, гәзәбинин дә сән өзүн мөндән ахшы билирсән. Зиярәтә дә мөндән чох кетмисән. Бу ерис суалы вериб, нийә өзхымызы алырсан?—О, үзүнү чәмаатә чевирин.—Чәмаат, һачы Кәрим дөнишәк сөзүмүз сөздүр, мөшәләрдә гуру ағачларын гырыб ин-дырмачагагаг—пирдир, бош торпағлары әкмәһәчәйик—пирдир, ағачлары мөвјаларын дәрмәһәчәйик—пирдир

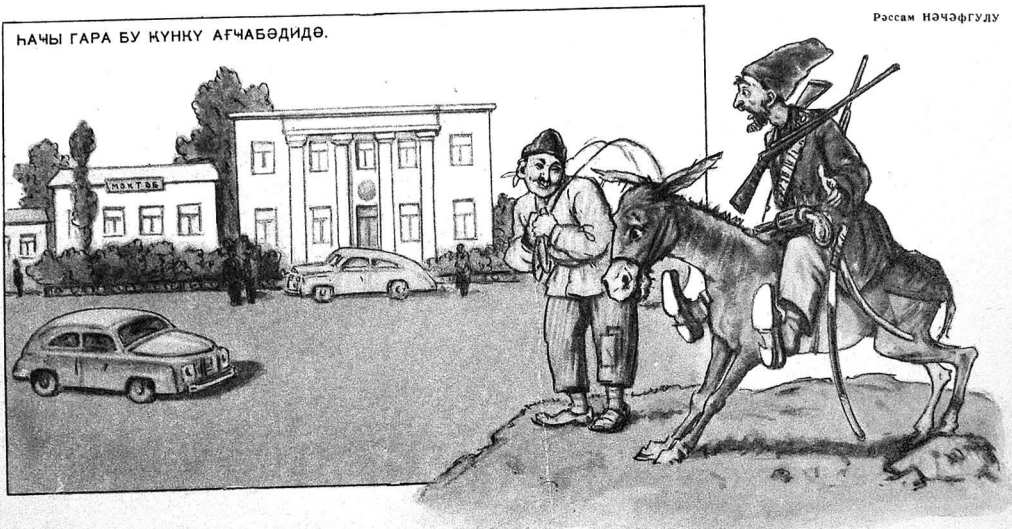
Әлимурадов пирләрин кәрәмәти һаггында бәшладыгы мөнзәни узат-мағ истәһәндә, о тәрәфдан худатлы-лардан бири дәнләйир:

— Он ил бундан габаг бу ерләр әкилдир, һеч бир сөбәти дә йолду. Бу ерлери пир әләйән Әлимурадов йолдаш оладу. Кишинин әтигадына сөз ола билмәз!

Г. МӘММӘДЛИ

НАЧЫ ГАРА БУ КҮНКУ АҒЧАБӨДИДӨ.

НАЧЫ ГАРА—Көдө, Көрөмөли, сөн мөни һарая көтирмисән? Бура ки, бизим АҒча-бөдийә һеч охшамыр.

НАЧЫ ГАРАЛАР АЛАМИНДӘ

Мәним илк ролларымдан бири Мирзә-Фәтәлинин «начы Гара»-сындакы Көрәмәлидир. Көрәмәлини ойнаида мөн аҗамыл, Яңи начы Гараның ишларин, хасийәтинә әле ахындан бәздә олмушдум ки, сонра начынын ролуну ойнаида һеч бир нәтиҗлик чәкмәдим. Инди чаван актёрлар бу ролу ифа этдикдә ону ахшы өйрәнмәк үчүн архивләрдә ишләмәли, гәдим фотолары нәзәрдән кечирмәли олулар. Анчаг о вахт мәним бу чүр «әлми ишә» әһтиҗчым йохду. Чүнки дөрд төрөфи, чанлы архив» иди. начы Гаралар һәр янда һөрүмчәк кими тор гуруб бизи кәзләйридиләр.

Бу начы Гаралардан үчү мәним яхшы адымдадыр. 1907-чи илдә рола һазырлашаркан бу адамлары даһа яхындан муһаһидә өлөмәк үчүн дүканларына тез-тез кәлид-кәлирдим.

Бу начылардан бири баггал начы Әләскәр Мәһәһррәм оғлу иди ки, хәссләкдә тайы-бәрәбәри йохду. О, зәйирдә өзүну мө'мүн, агзы дуалы, мүгәддәс, өзкөниң малына тамәй салмаһа бир адам кими көстәриди. Шәһәрә пендир, яғ, юмурта, шабаллы, гоз, фындыг вә мейвочат котирон кәндиләр чох заман начынын ширин дилинә вә тез-тез әлини саггалына чәкиб салават чевирмәсинә инанар, малларыны она яры гиймәтә сатардылар. начы кәндиләрини пулуну тамәй өдәмәз, бир гәдрәнини «манәт» сахлайыб муамиләйә вәрәр, газанч көтүрәди. начы Әләскәр чәрәйини пендир истаһилә суртуб еһәһәрдән иди. һәфтәдә ярым кирванкә эт алыб, боз-баз биширтдурар, этини өзү ейәр анчаг суюну арвад-ушаһына вәрәрдә.

О вахт начы Әләскәр дөрдүнчү арвады илә яшайрды. Әввәлки үч арвады чох шиләйб аз емакдан чәпә дөнүб өлмушдү. Анчаг иш өз хәусәи саггалына кәләндә начы хәссләки эләмәрдә. Ону чох сәлиғәли сахлайрды. һәр чүмәкшәһәи о. Бала Керим һаһамынла саггалына рәнк вә һана гойдурады, һамадан чыһанда саггалы лал лары хорузун гурайғу кими ишым-ишым ишылдадырды. Чүнки бу саггал ону кәлир мән-бәи иди.

Икинчи начы Гара самавар сатан һачы һашым иди. һачы һашым оғурдл мал алыб сатмада чох уста иди. Шәһәрдә ырыдан дүканыларны малы, әв-ләрдән оғурланан шейләрин һамысы

начы һашымның әлиндән кәлиб кечирди. начы һашым да халғын нәзәриндә өзүну чох мө'мүн көстәриди. Әвдә иһә ики арвадыны алты ушағыны ачындан гырырды.

Үчүнчү начы, бәззәз начы Арабаба иди. О, гаҗаг мал көтир-мәкдә мәшһур иди. Оғлуну дүкандә гоуб тез-тез Биләсувар йолу илә Ирана кәдәр, мал алыб хәлвәт бу тая кечирәр вә баһа гий-мәтә сатарды. О гәдәр хәсис иди ки, оғлуна гарын долусу чөрәк вәрмәзди, ахырда оғлу да ону атыб гаҗды. Бир күн начы Ирана гаҗаглыға кетдийи вахт сәрбазлар вуруб ону өлдүрдүләр.

Мән бу начыларын һөятини өйрәндикдән сонра Мирзә Фәтәли Ахундовун на гәдәр бөйүк сөнәктәр олдугуна бир даһа инан-дым. Чүнки һәятдә көрдүйүм начы Гараларын һамысындакы ху-дусийәтләре ону ирәтләнә суратә вәрды, начы Әләскәр дә, начы һашыма да, начы Арабаба да баһандә о саат Мирзә Фә-тәлинин начы Гарасы кәлиб көз габаһында даһаһырады.

Биздә начы Гаралар артыг йохду. Анчаг сөрәһәдән о тайда нә гәдәр иһә-сәннәт вәр. Теһран базарында узун папа-ғыны шлпәя дөйишмиш начы Гара чүрүк Америка маллары илә долу дүка-нына бахыб дөйир:

— Әлиң гурусуң мал вәрән, гапың чырпылсың мал вәрән, дөйәссән Вашиңгтондә өләнәләрин сохасыдыр. Үч айдыр дүканы долдурмушам, бир мүштәри дә яхын душмур.

начы Гара өзү горҗаг олдуғу һалда көтүрдүйү яраг-әсләһә илә баһгаларыны горхутмаг иһәстәйр. Сам даһы да бу күн атом бомбасыны яһындан асыб начы Гара кими кишиләриң, габаһына колән зәһмәткәк кәндиләрә гышырдыр: — Тәһүн силәһыңизы ерә, сиз адам сояһыңыз.

Сам даһы баһгаларыны һөдәлөһийи һалда, өзү әлиндә силәһ тир-тир тир-рәйр. О, кәч-тәз өз әмәлләринин чәзә-сыны да чәкәчәкдир.

Инди бизим өлкәмиздә начы Гаралар да йохду, онлары ярадан аләм дө. Биз бу саат Мирзә Фәтәлинин арзу әлөдийи бир дөврдә, азад, хошбахт бир замандә яшайыб ярадырыг.

МИРЗАГА ӘЛИВ
ССРП халы артисти.

Кирпичин чабабы

КИТАБХАНА ИШЧИСИ РӘИМБӘЙӨВА ЙОЛДАША

Язырсыңыз ки, Ленин адына китапхана талабалары пис хидмәт олунамсыз һаггинда сиздан эдләнә шыкайт әсәс-сыздыр. Биз буна инанымыз.

Язырсыңыз ки, һәр ишчиси яхшылар, анчаг китапхананызын гирәатханасында бир аз нитизам заңдыр. Охучулар һәрәд хор илә өскүрүләр, хоруз кими баштайырлар, һәтта пистон да атырлар. Буна да инанымыз.

Анчаг бирчә шейш баша дүшүрүк-ки, охучулар хор-ла өскүрәндә, хоруз кими бангавида сиз нә эдирсиниз, гуларанызымыз тыкыйбыз, көзаларыныз юмурсунуз, яныки гирәатханада чидди нитизам ыранмасы барәдә фикрләширсиниз.

НАХЧЫВАН ЧӨРӘК ЗАВОДУНУН ӘЛӘКЧИСИ ТАҒЫ ҺҮСЕЙН ОГЛУНА

Язырсыңыз ки, сиз яхшы әләкчисиниз, уну ичәрсиниз дүш-шә зир-зибуна чох сәлига илә әләйиб тәмизләйирсиниз. һәтта чөрәк заводна кирән огуларын, дашбачыларын заводдан әләйиб тәмизләмәсизнә дә көмәк әдирсиниз. Биз буна инанымыз.

Язырсыңыз ки, молла Фәрәч ады бир тип, бир огул Һәсән, бир огул Һусейн, кәлини Мәсәи илә бир едә өзәлринә заводна сала шымшыдылар, көмәкчәшдә уну, юмуртаны ведра-ведра әдәринә дашыйрлар. Буна да инанымыз.

Язырсыңыз ки, бунылар шуруб заводдан чыкартылар, анчаг инди сиз гайтмага чалышырлар өз молла Фәрәч өзү әләмә һай-куй салып ки, мән ун ишини мутәхәссисейм вә мәнисз завод бәтәр. Буна да инанымыз. Чүнки завод молла Фәрәчсиз кечина биләс дә, молла Фәрәч заводсуз кечина биләмә.

Язырсыңыз ки, горхурәм молла Фәрәч бир едә чөрәк көслиди достарларын кәмайил илә сиз бүтүн әләмә-әләмә илә барәбәр чөрәк заводна сохула, бәз буна инанымыз. Әкәр сиз ызлагыныз кичинә яхшы әләкчисинизсә, кәрәк буна йәл әрмәйсиз-низ.

Ә. ӘЛИМУРАДОВ ЙОЛДАША

Язырсыңыз ки, Худат район Гусарчай едилмик мектеб-бинни мүдәри Ағарәйн Рәһимов мектеб мүдәрияди вазифиндан чыкып әт һазырлыгы идарәсиз мүдир тә'йин олуимуш-дур. Биз буна инанымыз.

Язырсыңыз ки, Худатлакы арвады әринни мүәллимикләндә "гәссәбиәт" кәчмәсиз севинир. Дәйир ки мектеб мүдәри олан-да айдә 1250 манат маһи алырды, пис доламырдыг. Инди айдә 650 манат алыр, амма әвәләнқиндән гәт-гәт яхшы доламыр. Буна да инанымыз. Чүнки Ағарәйн мүәллимин буна нә гәдәр савәдәсиз олса да, пуа һаг-һәсәбаны яхшы биәрәд.

Язырсыңыз ки, Ағарәйн мүәллимин Бакыдакы арвады да әринә гулдулути бөйүксәлиди чох рәзидәр, чүнки онун да күзәрәни яхшылашымшдыр. Бәз биз буна инанымыз. Чүнки биз билдик ки, икирәвдәсә киши нә гәдәр чадышса да, арвадларын икисинә дә бир көздә көрә биләмәз. Бәлә илә әлүм олуур ки, сиз күнү давысыну нә демәк олдугуны һәлә билмирсиниз. Әлә күнү сәз йолмасынны дүндир-дидән язды Рәһимов арвадларын бирини Бакыда, бирини дә Худатда сахлайыр. Киши Худатда ышадыгындә, сәз һок ки, әтиң иғлә ери нә гуғуғу Худатлакы арвада чата-гәт, Бакыдакы арвадидә эланиг бир шей көмәйчәкчи-тир.

Октябр району, 56 нөмрәли фәһлә-кчләр мектебиндә ишләр өз гәйдәси илә кедирәд. Тарих мүәллими Кәдәр Әбдрәхман бә-шичини синифда дәрәс тәзәчә бәшләмәшди ки, ушгалардан бири бармагыны галдырды:

- Мүәллим, бир суал!
- Дәрәс аид?
- Хәйр, рәгәс аид.
- Баша дүшмәдиз?
- Дәйирләр ки, "тифлисн" ойнамагда сизә чатан Йохдур.
- Йох, чох дә тәрифләмә. Әзүмә көрә, пис ойнамырам.
- Әлә нәсә бизни үчүн бир дәрәфә ойнайып бахаг, Йохса шу-дуглур саларыг.

Кәрәди Фикрләшәдә вә көрдү ки, ойнамаг мәсләһәтдир, ойна-мәсә ушгалар сәз-чүк саладаглар. Мүәллимин кефи онсуз да көк иди, ойнамага бир бәһәнә ахтарыды. Чүнки педагожи институту гултарандан сонра ишини дүзәлдәб районә иктәминшиди. Бакыда галамәгә адына дүшән кими сүмүкләри гыдыгланды.

- Ушгалар, ойнарам, анчаг шәрти бар.
- Нә шәрт?
- Әзәләмә галыпалары өртүн вә бир нәфәр дә далымда дурсун ки, қолан олмасын.
- Баш үстә.
- Бир нәфәр бала-бала стулу чалсын, бири дә зүй тутсун.
- О да көз үстә.
- Чәпик чанларлар да өз ролларын яддан чыкартасынлар.

Коснагара бәшләдә, Фәрһадон әл-ғол ачыб сүздү о баша кетди, фырланды вә баша кәлдә. Ушгалардан бири мәнәлиси та-мам дәсткәк көрүб гышырды:

— Шабаш, ай шабаш!

Ә'ЛАН

Гарабаг тәрәфәрдә һәр кәсә дәрнш ләзим олса, Бәрәдә районла млиис муваккили Чүшүдә Олнеәз вә колхоз базарынн мүдәри Чавәйир бәхыма мурачәзәт әт-мәлидир. Олар һәр күн колхоз базарында мейдан гуруб охун дәрншиләрн бирини көндәрә биәләрләр.

Гә'яд: дәрншиләр дәрә нәфәрләр. Анчаг һамисын-дан яхшысы Һусейнәдир. Дәрнш Һусейнә чавәндир, гара тәтт гор, бир көзү чәлдир, әләндә гәз ағачынды әсәси вәр. Зәнкүдә шуруб, чиб соймагда о бири әрмәкчидә һәр мәнәс ишдәдә мутәхәссис сәзәләрәдә чәб олуш-мушур, Бәйрәмова нәсә партиа чазасы вәрләшмәшдир.

КИРПИ КӨМӘК ЭЛӘДИ

Редаксия кәндәрлини бир мушбир мектебунла Губалы район "Комсомо" колхозунун садир һәсән Абдуллаев вә онун ишәни Икин Бәйрәмови вахталары сәрәмәшлә сәрәф дәмб тәсәррифтаг фи-нир вәрләшкәдир язмәшдәди. Мәктүблякы фактор район партиа комитәсә тәрәфиндә йохланмашы вә доғру олдугу мутәхәссис ишәшдир. Абдуллаев сәрдәжикә котуртмашы вә мәһәнәһә чәб олуш-мушур, Бәйрәмова нәсә партиа чазасы вәрләшмәшдир.

Көйәндәкә алынмыш бир мектеблә район кооператив итти-фәсини нағәли мүдәрләрдәндә Эдулфәтову вә Мәрһәнову вә онун ишәни мәнәсәшдир иктәсарләди. Мәктүблякы фактор Ахмәт Әбдрәхманов икә-Мәрһәновун нәсә 1600 манат пуа гәлдәди мутәхәссис мутәхәссис һәр мәнәс ишдәдә котуртучу мәнәсәшдәртәзә чәб олушмушур.

Редактор—Әдәз Сәймә. Редакция һә'ятә: Сулейман Рүстәм, Сәбит Рәһман, Сулейман Мәликов, Кәзим Кәзимзадә, Гүлүм Мәмәдәди, Рәзә Шаһләдәд.

"Коммунист" гәзетини нашрә. Редакциясы әдрәс: Бакы, Коммунист күчәсин, 11-13, 4-чү галы, 2-чи нәртәбә. Тел. 3-17-27. Абуна гәйтмәк: айлыгы 3 манат.

Ф 0192. Софрини № 249. Тиражи 40 000. Гәтәк форматы 20X105 см. Чанә инәзәминәти 25XV-53 нә.

„Нулл чаһанияна ма'лумдур ки, инкилис һиндистан аһалиси илә нә гисм рафтар эдир. Мәнәр сивилизасйон тапан инкилис вә гаванин саһиби инкилис, һиндистан аһли илә деспотдан яхшы муамила эләйир? Онлара нисбат мин мәртәбә енә деспота рәһмәт“.

(М. Ф. Ахундов—„Көмәлүддөвлә мәктублары“).

Рисунг О. САДЫГЗАДӘ

